

ZA IZDAVAČA
Ivan Bevc
Nika Strugar Bevc

© za srpsko izdanje

BOOKA

11000 Beograd, Cara Lazara 12
office@booka.in

www.booka.rs

IZVRŠNA UREDNICA

Sanja Bogičević

KOREKTURA

Booka

PRELOM

Bodin Jovanović

DIZAJN KORICA

Marija Stojisavljević

FOTOGRAFIJE

Lana Bastašić, privatna kolekcija

ŠTAMPA

DMD štamparija

Beograd, 2025.

BOOKA.

Knjiga **223**

LANA BASTAŠIĆ
CRVENI KOFER

© Lana Bastašić, 2021.

Sva prava zadržana.

Nijedan deo ove knjige ne može se koristiti
niti reprodukovati u bilo kom obliku bez
pismene saglasnosti izdavača.

LANA BASTAŠIĆ
CRVENI KOFER

Ne znaš ti kako je prljavština divna.

James Joyce jednom ciriškom prijatelju

Lana Bastašić

KEINE WERBUNG
BITTE!

Zürich

10. mart 2021.

Dragi Sem,

Opet nisam mogla da zaspim. Hodala sam po stanu i preskakala zamišljeno uže ne bih li smirila strujanje u nogama. Sindrom nemirnih nogu, tako se to danas zove. Sve je sindrom i sve je na internetu. Onda sam pravila čaj u velikoj kuhinji na koju se, ni poslije četrdeset dana, nisam navikla. (Hoće li zauvijek biti tako? Tuđe zvati svojim, a svoje zaboraviti u tuđini?) Donijela sam šalicu u dnevnu sobu i otvorila laptop. Razmislila sam o tvom pozivu da ponovo pišem dnevnik, nakon što mi je objavljivanje onog toskanskog implicitno zabranjeno. Shvatila sam da će mi ovoga puta biti lakše ako se nekome obraćam. Svako pisanje je, uostalom, čin vjere u nekog budućeg sagovornika, nada da on postoji ili će postojati. Osamljujemo se, otkidamo se od svijeta kako bismo, istovremeno, razgovarali s nekim u budućnosti. Nije ni čudo što smo svi pobudalili.

Vjetar je jak i lupa u prozorske kapke. Sviđa mi se ta riječ, kapci, jer ide uz ovo društvo. Čini mi se da ovdje između svakog pojedinca i ostatka svijeta postoji nevidljivi kapak. Pogotovo u mom kraju – Hottingenu. Kad uveče pogledam kroz prozor iz dnevne sobe, vidim osvijetljene kvadrane tihih, individualnih života. Iznad njih viri vrh kupole protestantske Kreuzkirche koja mi mehaničkim zvonima gospodina Hermanna Rüetschija govori koliko je sati. Ta zvona su napravljena 1904. godine u gradu Aarauu – Gradu zvona. Čini mi se da još jedino tako ima smisla mjeriti vrijeme

– zvukom koji se širi i iščezava. Tako Hermannova zvonu ulaze i u ovaj prostor iza bijelih kapaka – moj stan koji nije moj – i podsjećaju me na šum vremena. Svi u Hottingenu čuju isti zvuk, ali svako za sebe, u svoja četiri zida.

Na ulici su osmijesi kratki, jedva razvučeni krajevi usana, i odraz su lijepog ponašanja više nego ljudskosti. U tramvaju su i ti rijetki, lažni osmijesi skriveni iza maski.

(Trideset i tri hiljade, Sem. Toliki je broj pokušaja samoubistava u Švicarskoj godišnje. U to se ne računaju turistička samoubistva – ljudi koji dolaze u švicarske klinike za eutanaziju.)

Čitam o Hermannovim zvonima u gluvo doba noći. (Mada mi insomničari najbolje znamo da noć nije gluva. Naprotiv, ona čuje sve.) Na internetu piše da u kupoli postoji mašina koja pokreće zvonu u Kreuzkirche već više od stotinu godina. Sjedim tako u mraku sobe i slušam bezličnu mašinu vremena kako siječe noć na suve kriške.

15. mart 2021.

Dvije žene me ćutke posmatraju dok predano kidam mali poster sa tramvajske stanice Roemerhoff. Na posteru je fotografija djevojke koja nosi burku i riječi *stop ekstremizmu*.

Prošle nedjelje su Švicarci izglasali zabranu burke i nikaba u javnosti. Ovu islamofobnu inicijativu pokrenula je ista desničarska grupa, Egerkinger, koja je deceniju ranije izvojevala zabranu izgradnje minareta.

Javni diskurs povodom posljednjeg glasanja se svodi ili na otvorenu ksenofobiju ili na evrocentrični „feminizam“ koji muslimankama objašnjava kako ne smiju biti nevidljive. To mi je posebno ironično, budući da nas je upravo feminizam učio da se ženski identitet ne bazira na onome što je od žene *viđeno*. Žena koja nosi nikab ili burku vidi svijet sasvim isto kao i ona koja ih ne nosi. Problem je, dakle, u tome što *mi* ne vidimo tačno onoliko ženskog tijela koliko smo odlučili da je prikladno. Drugim riječima, švicarski protestanti i „feministkinje“ su prošle nedjelje naredili ženama da se skinu.

Nakon što sam ogulila i posljednje tragove islamofobnog postera, stiže tramvaj broj 3. Svi putnici u njemu nose maske, a većina nas ima i kape jer je vani hladno. Vidljive su nam samo oči. Kroz stakla tramvaja čuje se glasna zvonjava crkava. Takvi – pokrivenih lica i uz dreku ispravne vjeroispovijesti – vozimo se ka srcu tog divnog, čistog, neutralnog grada.

17. mart 2021.

Danas sam se popela pješke na Adlisberg. Nije bilo gotovo nikoga u šumi. Samo bi s vremena na vrijeme porred mene protutnjala crvena uspinjača. Ja bih tad stala i gledala kako se nazire, kako dolazi uz krešendo, kako prolazi, utišava se, i kako naposljetku nestaje u daljini. U tih tridesetak sekundi otkad se uspinjača oglasi u dnu kao tek nagovještaj sebe do trenutka kada nestane u pravcu Dolder Granda – čini mi se da stane čitav ljudski život.

Dok hodam, slušam audio-snimak svog romana u nastajanju. Auditivni sam tip. Tako sam završila škole, tako sam čitala knjige, tako ih pišem, tako se i zaljubljujem – moram sve čuti, inače kao da ne postoji. I Joyce je zatvarao oči da bi vidio, mada najviše zbog slabog vida i glaukoma. (Sahranjen je nedaleko odavde, pa mi misli često idu njemu i njegovim knjigama.)

I tako: penjem se uzbrdo i slušam riječi koje sam prethodnog dana napisala. Ništa od toga mi ne zvuči dobro. Moraću sve promijeniti. Večeras ću usisati stan, skuhati paprikaš i ponovo napisati prvo poglavlje. Pod u kuhinji mi je toliko prljav da s njega ni miševi ne bi jeli. Ja, dragi Sem, prosto zaboravim na te stvari. Ponekad se plašim da ću se jednog dana prenuti iz misli i shvatiti da imam sedamdeset godina i da je oko mene izrasla šuma po čijem dnu gmižu šarene gusjenice i hodaju horde mrava. Zato je dobro što mi Fabian ponekad dođe u goste – vidim stan njegovim očima i to me

natjera na čišćenje. Trud, kako napisa Virginia Woolf, *the effort, the effort!* U tome je život. U čišćenju pada dok traje jedna vožnja crvenom uspinjačom.

Kad god čistim, pomislim na onaj predivni centralni dio u romanu *Ka svetioniku* koji se zove „Vreme prolazi“. Vrijeme kao beskompromisni sluga entropije dolazi i guta ljudske živote, a kroz prozore unosi lišće, kukce, sitne životinje i pušta prirodi da pojede uspomene. Onda dođe spremačica i počne da se bori protiv vremena – briše prašinu, mete lišće, provjetrava prostorije... Ta spremačica u *Ka svetioniku* je životna sila, u njoj je sva naša tvrdoglavost i naivnost – znamo da će vrijeme ponovo baciti prašinu i pustiti korovu da podivlja, ali ipak čistimo pod, ipak podrezujemo baštu.

Gospođa McNab, sad sam se sjetila njenog imena! Gospođa McNab je došla da kaže: „E, nećeš još. Još sam tu.“ Najljepših desetak stranica koje je Woolf ikada napisala.

A ja? Šta ja pišem? Ništa mi ne zvuči dobro. Ugasila sam audio-snimak i izvadila slušalice iz ušiju. Odlučila sam da umjesto romana slušam uspinjaču koja se vraća s brda. Zvuk je brži od nje, u njemu je prvi dokaz njenog postojanja. Onda bljesne crvena boja usred šume i protutnji dalje ka Roemerhoffu. Kad nestane uspinjače, opet se čuju ptice. Malo stojim i slušam ih, prije nego što krenem nazad.

20. mart 2021.

Proljeće je najavila smrt jedne od tri biljke koje mi je Hristos Hrisopulos ostavio u amanet. Rekao mi je, u kratkom pismu, da ne zahtijevaju mnogo pažnje. Pisao mi je o djeci i drveću koje ću gledati sa svog, njegovog, balkona. Savjetovao mi je da posjetim kolekciju sukulnata na zapadnoj obali jezera. Hristos i njegova nježna privrženost kaktusima. Ipak, i kaktusi umiru.

Čitala sam danas o keltskoj ženi koja je 2017. pronađena u Aussersihlu, manje od sat vremena hoda odavde. Bila je sahranjena oko 200 godina pr. n. e. Arheolozi kažu da je imala oko četrdeset kada je umrla i da djeluje kao žena visokog staleža – nema tragova fizičkog rada na njenim rukama, sahranjena je u lijepoj haljini, nakitu i kaputu od ovčije vune, a po zubima se vidi da je voljela slatkiše. Ono što mi je najviše privuklo pažnju jeste lijes – izdubljeno stablo drveta u koje je pokojnica položena. Pomislila sam prvo na Ariela iz *Bure* koji je bio zarobljen u stablu hrasta. (Čini mi se da je hrast, ali možda griješim. Prošlo je skoro petnaest godina od mog ispita iz Shakespearea.)

Onda su mi se vratile slike iz meni najdražeg katalonskog romana XX vijeka – *Smrt i proljeće* Mercè Rodoreda. Niko nikada nije bolje opisao atmosferu Francove Španije, a da pritom nije niti jednom pomenula ni mjesto ni vrijeme radnje. Tu su samo šuma i niz neobičnih rituala koji se bespogovorno poštuju. Teror je sveprisutan. Surovost proljeća je u tome što obznanjuje leševe u izdubljenim stablima. Eliot je znao ponešto o tome.

Pitam se koliko je još pokojnika ispod trotoara po kojim hodam i da li je u redu diviti se jorgovanu koji je izrastao iz nečije smrti. A možda je to tako sa svim jorgovanima. Sa svim kaktusima. Možda ih u suprotnom ne bi ni bilo.

Brat mi javlja da je baka primljena na kovid odjeljenje u Banjoj Luci. Ima upalu oba plućna krila. I tako, odjednom, smrt više nije književna tema, i nema veze sa kaktusima, niti sa imućnim Keltkinjama. Tu je, približila mi se, pita me kad sam posljednji put vidjela baku. Došla je po dio mene kako bi nahranila jorgovane.

23. mart 2021.

Lijepa djevojka mi za 135 švicarskih franaka gura šta-
pić u nos. Pita me gdje putujem.

„U Barcelonu.“

„A! Lionel Messi“, kaže veselo, a meni se čini da mi če-
prka iglom po čeonom režnju.

Najbolja vremena i najgora vremena, pisao je Dickens.
Najgora vremena i najgora vremena, kaže Ali Smith.

Mislim na Katherine Anne Porter koja je zamalo umr-
la 1918. kada je svijetom harao Španski grip. Izgubila
je svu kosu. Kad joj je ponovo izrasla, bila je potpuno
bijela. Katherine je tada imala 28 godina. Do kraja živo-
ta je imala sijedu kosu. Ali to nije važno. Preživjela je.
Dvadeset godina kasnije napisala je jednu od najboljih
knjiga američke književnosti XX vijeka, *Bledi konj, bledi
jahač*.

A ja? Nemam ni grip, ni knjigu. A kosa mi opada. Nokti
se ljušte.

Baka ne odgovara na poruke. Posljednje što mi je na-
pisala bilo je: „Ti se čuvaj.“ Dok se vraćam kući poslije
PCR testa, mislim na nju i ponavljam u sebi: Ne još, ne
još, ne još, ne još...

Kako je moja baka bila lijepa kad je bila mlada, Sem. Kao
holivudska zvijezda. Bila je toliko dobra u matematici

da je iz glave znala rješavati zadatke. Takva je došla iz sela u grad – lijepa, crnooka, s malim crvenim koferom i brzim brojevima između sljepoočnica.

Imala je plan: da bude vrijedna i osnuje porodicu. Uspjela je, ali nesrećna.

Pakujem svoj kofer i slušam Chavelu Vargas. Kaže da je tuga *spora smrt jednostavnih stvari*. Meni se ponekad čini da su svi oko mene zaboravili na smrt. Svi se ponašaju kao da će je na kraju nekako prevariti. I tako: redaju jedan za drugim te neke poludane. Planiraju ručkove. Peru podove. Drže *jednostavne stvari* u životu.

Moj plan je isti već dugo i ne uključuje ni ručkove, ni podove: hoću da pišem, da putujem, da volim i da zajebavam fašiste. Ovo prvo je malo usporilo, ovo drugo poludjelo, a od ovog trećeg polako odustajem. Možda to nije loše. Dovoljno je zajebavati fašiste da mi dopamin skoči. Ne moram čekati druga partizana za to. Gdje god da je, predugo mu treba. A ja nemam vremena.

Olot

25. mart 2021.

Mariano Peyrou je sinoć na festivalu MOT pročitao kratku priču sačinjenu od anagrama i palindroma. Poslije sam mu prišla i rekla da se (na sveopšte oduševljenje mojih srednjoškolskih drugova) ja „otpozadi zovem anal“. Mariano se nasmijao i rekao: „Ja sam more i anus, tako da je sve kako treba.“

Danas sjedimo u kafeu Hotela Riu Fluvia i pijemo drugu kafu. Oko nas su mirni vulkani Garrotxa. U daljini leže modra stopala Pirineja. Čuju se samo ptice i tiho zujanje aparata za kafu. I dalje ne vjerujemo da smo na književnom festivalu. Na bilo kakvom festivalu. Čini se da je hotel prazan.

„I šta se onda desilo?“, pita me. Ima prodorne zelene oči pune strpljenja. Oči dobrog oca i još boljeg pisca. Na trenutke obrnuto.

„Ništa“, kažem mu, „prala sam taj tanjir u našoj kuhinji, odnosno njegovoj kuhinji, i gledala kroz prozor u drvo – ne znam koje drvo, sramotno je koliko slabo poznajem drveće – i shvatila da ne želim znati kako će mi izgledati život za dvadeset godina. Za deset godina. Za jednu. Ne želim stajati u istoj kuhinji i prati isti tanjir. Odabrala sam neznanje.“

„I sad je tu samo književnost?“

„To je plan.“

„Pazi samo da se i književnost ne pretvori u tanjir“,
kaže mi i razvuče usne u mali osmijeh.

Barcelona

27. mart 2021.

Zamisli, Sem, da vidiš svoj život bez sebe. Tako se ja osjećam svaki put kad dođem u Barcelonu nakon što sam je napustila. B., moj bivši muž, našao je veći prostor za školu, postao amaterski fotograf, ošišao našu mačku, objavio odličan roman, pojavio se na večeri u jakni i pantalonama koje ne poznajem. Čudno je bilo vidjeti ga u tim pantalonama. Shvatila sam da mu je nedostatak mene dobro došao u životu. Ili sam makar htjela da vjerujem u to, kako bih, poslije tri godine, osjećala manju krivicu.

Sve ide dalje, s nama ili bez nas. Dok mene nije bilo, moje prijateljice su postale majke, operisale rak dojke, preselile se u veće stanove, raskinule s nekim, našle nekog novog, razbile neki tanjir u kuhinji. Danas su mi, u nekoliko sati, pokušale dočarati sve što sam propustila. Míriam je napravila crnu paelju. Júlia je kupila kolač od jabuke. Elena je donijela vino, a ja sladoled. Sjedile smo na maloj terasi u naselju Sants i ispovijedale se jedna drugoj. Tako se iznova sastavljamo – kad ponovo sretnemo stare prijatelje pa treba da pripitomimo kaos našeg života dosljednim narativom. Elena snima seriju za Netflix. Míriam napokon napušta izrabljivački posao na Univerzitetu. Júlia je objavila divnu knjigu poezije. A ja? Pitaju me gdje ću poslije Züricha. Ne znam, kažem im. Možda Berlin. Ne znam još. Ali one znaju mene i zato se smiju znalački.

Prije mog odlaska, Fabian i ja smo gledali *Idu*, film Paweła Pawlikowskog iz 2013. godine. Na samom kraju,

Les Icônes
Françaises

nakon što joj se tetka ubije, Ida skida veo i isprobava život obične žene – pije, puši, šminka se, pleše, spava s muškarcem. Nakon seksa ga pita šta će biti dalje s njima. On joj kaže da će kupiti psa. Šta poslije toga? Vjenčaćemo se. A poslije toga? Praviti djecu. Itd. Itd.

Ujutro, dok mladi ljubavnik spava, Ida ponovo stavlja veo i vraća se u manastir na doživotno zavjetovanje.

Fabian je bio razočaran krajem. Nadao se da će Ida napustiti vjeru i odabrati život. To je zato što Fabian vjeruje u ljubav. On je čovjek koji sluša italijanske evergrine i ljubi se polako.

Ja sam drugačija. Ja sam u Idinom velu vidjela slobodu. Usamljenu slobodu. Ali ipak slobodu.